

RNLT **herinneringen**

door **HENK DE WIT**

2

Het Wilhelmus

Landschap bij Menari.

Het gebeurde rond 1940. Het eiland heette Menari, ergens in de buurt van Soerabaya. Daar stonden stukken opgesteld van de kustdoel artillerie en die moesten natuurlijk bewaakt worden. En wie konden dat beter doen dan de infanteristen van het garnizoen Malang. Het was voor deze jongens geen pretje om op een met miljoenen muskieten bevolkt eilandje niets anders te doen dan wachtlopen, afgewisseld met patrouille lopen.

In je vrije tijd kon je schaken en bridgen, want ander vertier was er in deze afgelegen negorij niet te vinden. Niemand was er dan ook fel op om hier gedetacheerd te worden. In het prettige bergstadje Malang met zijn heerlijk klimaat waren volop mogelijkheden om je vrije tijd door te komen zoals voetballen, zwemmen, naar de bioscoop of het militair tehuis gaan en mooie wandelingen maken.

De mensen die op Menari gelegen hebben, zullen kunnen beamen dat het vergeven was van de muskieten en dat die rot beesten door

het linnen van je schoenen staken en tijdens de schemering als zwarte wolken boven je met muskietengaas omringde bamboehoed aanval op aanval op je postende lichaam uitvoerden.

Toch herinner ik me een voorval dat me altijd is bijgebleven. Nu veertig jaar later staat het me nog zo duidelijk voor de geest, dat ik het graag nog een keer wil vertellen. Ik had weer eens de twijfelachtige eer uitverkoren te zijn om dit prachtige 15 en 7½ cm geschut te mogen bewaken. Na enige dagen wacht te hebben gelopen, was ik aan de beurt voor een nachtpatrouille. Dat begon 's avonds om 23.00 uur, samen met drie manschappen en een korporaal. We waren bewapend met karabijn en klewang en de korporaal ook nog met een flash-light. Dit was een lange buis vol batterijen met een brede kop en daarin het onmisbare kleine lampje. Onmisbaar als er iemand viel over een boven de grond groeiende wortel, of wanneer iemand een paar echt Hollandse vloeken

lanceerde als hij in de bamboe met doornen terecht kwam. Het was een dansende lichtbundel die ons door de zwarte tropennacht moest voeren.

We liepen achter elkaar in het spoor van de lichtmachine. Een beetje pratend en luisterend naar de nachtelijke geluiden. Gevaar of verrassingen waren niet te verwachten.

Er werd wat gelachen als men de wensen hoorde, die men deed als er een tokéh zeven maal luidde. Wensen die op een eiland als Menari wel nooit verwezenlijkt zouden worden. Plotseling midden in deze nachtelijke wandeling gaf het flash-light de geest. Het lampje was kennelijk doorgebrand.

De korporaal was ineens een totaal verslagen man. Daar stonden we in het aardedonker en nu was er geen bamboe doerri nodig om te vloeken, er werden zelfs splinternieuwe gelanceerd. Lucifers werden aangestoken en toen zag men de vertwijfelde gezichten van de mannen en het naar een oplossing zoekende gezicht van de korporaal. Wie had daar nou ooit bij stil gestaan. Zo'n onbenullig lampje, bij daglicht geen vijf cent waard en nu met geen goud te betalen.

De mannen durfden geen stap meer te doen, bang om in een greppel of nog erger in een cactus of bamboe doerri terecht te komen. De zoemende muskieten voorspelden niet veel goeds. De lucifers waren bijna op.

Moesten we de hele nacht zo stokstijf blijven staan ? Dat was geen prettig vooruitzicht en

aan de vele malen dat Menari vervloekt was werden er nog ontelbare toegevoegd.

Hoe laat zou het zijn ? Ze waren om elf uur vertrokken en volgens de korporaal, een rekenwonder op dat gebied, waren ze ongeveer een uur onderweg, maar hoeveel lange uren deze ellende nog zou gaan duren, dat wist zelfs hij niet te vertellen. Voelend, kruipend op handen en voeten, tastend in de gitzwarte nacht en bang om te ver uit elkaar te gaan, dat leek deze nacht te worden.

Plotseling zei een van ons " Stil mannen, ik hoor iets ". Er viel een ademloze stilte en toen hoorde men in de verte door een kampongradio het Wilhelmus spelen. Het was twaalf uur 's nachts, de Nirom ging sluiten en speelde tot slot het volkslied. Men ging in de richting waar het geluid vandaan kwam met behulp van de laatste lucifers. Even later stonden de mannen bij het licht van een brandend olielampje in een hutje in de kampong, waar de bewoners eerst schrokken, maar bij het zien van de Hollandse soldaten al gauw vriendelijk lachten.

En floep, daar brandde weer een flash-light, want ook de Javaan had een dergelijk onmisbaar attribuut in huis. We dronken nog een kopje zwarte koffie, kregen een lamp te leen en op de terugweg werd menige zucht van verlichting geslaakt.

Eén ding hadden we geleerd : bewapend zijn hoort erbij, maar een extra flash-light zou in het vervolg ook geen overbodige luxe zijn.

Op wacht in Menari.

Sjengske

Ik vertelde al iets over Paatje, de soldaat eerste klas van onze jannencompie. Hij was een tevreden mens. Met zijn Sarina en zijn zoontje Sjeng leefde hij in een klein huisje. Hij had op tijd zijn natje en droogje en zijn vrouw zorgde voor hem op een manier die niets te wensen overliet. Hij was met Sarina getrouwd omdat zij een kind ter wereld had gebracht, dat sprekend op paatje leek. Er was geen twijfel mogelijk. Paatje had een flinke bos rood haar en Sjeng een klein kopje met rood haar, vandaar het huwelijk.

Met een batterij en wat draad had hij een bel laten aanleggen van zijn slaapkamer naar de kamer van Sarina.

Als hij driemaal op het knopje drukte, wist Sarina dat de natuur riep en gewapend met een emmertje water en met een handdoek over haar arm stapte ze dan bij haar echtgenoot de slaapkamer binnen.

Als hij éénmaal belde, kwam Sarina ook, maar dan kwam ze vragen wat meneer wenste, want dan had hij honger of dorst. En ook die wens werd dan onmiddellijk vervuld.

Tweemaal bellen bestond niet, want om het

In de cantine aan de bekende ronde tafel.

In de loop van de jaren was er wel iets veranderd. Sarina sliep niet meer bij paatje. Vanwege het wachtlopen en de andere ongeregelde diensten had Sarina geleerd apart met de kleine te slapen. Paatje lag vorstelijk in een groot bed en werd op zijn wenken bediend alsof hij een sultan was. Natuurlijk wilde paatje nog wel eens wat. En daar had hij een technisch snufje op gevonden. Een doodgewoon belletje.

verschil tussen één en drie belletjes duidelijk te accentueren had hij tweemaal overgeslagen. De beltijden waren zeer ongeregeld. In de avond, de middag en zelfs 's morgens gebeurde het dat paatje de bel driemaal liet rinkelen, maar dat zal ook wel aan de ongeregelde diensten hebben gelegen. Zijn zoon Sjeng was alles voor hem. Hij sprak met hem alsof het zijn broer was en de kleine Sjeng met zijn zes jaren vertelde ook de

gekte verhalen en stelde de meest ingewikkelde vragen. Kwajongensstreken vierde hoogtij bij Sjeng. Een titjak moest niet te dicht in zijn buurt komen, want dan pakte hij hem bij zijn staart, zodat de titjak verder staartloos door het leven moest gaan.

Ook de toké speelde een grote rol want Sjengske had weleens horen vertellen dat als de toké zevenmaal riep, je dan een wens mocht doen. Hij had nog zoveel te wensen. Hij zat bij het geluid van de toké hardop te tellen en haalde hij de zevenmaal dan liep hij snel naar vader of moeder en kwam met zijn wensen voor de dag.

Meestal wenste hij speelgoed. Een vlieger of soldaatjes, hij wist altijd wel iets. Paatje genoot van zijn zoon. Hij hoopte dat er later iets van hem terecht zou komen. Er was al een speciale spaarpot want Sjeng moest naar een behoorlijke Hollandse school. Hij moest verder studeren en meer bereiken in het leven dan zijn vader. Hij was dan wel als werkeloze mijnwerker in de twintiger jaren naar de Oost gegaan en had het niet verder kunnen brengen dan spandrie, maar hij zou er wel voor zorgen dat zijn zoon een persoon zou worden waar hij later heel trots op kon zijn.

Van de vrienden die gelijk met paatje naar de Oost gekomen waren, hadden de meesten een rang bereikt. Sommigen sergeant en zelfs sergeant-majoor, maar dat was niet voor hem weggelegd. Misschien door gebrek aan kennis maar ook door verkeerde vrienden, die er plezier in hadden als hij in de kantine bleef hangen en de ene fles bier na de andere naar binnen werkten. Dan kwam paatje dronken thuis. De ene keer vrolijk zingend van het bronsgroen eikenhout, de andere keer vloekend en scheldend op dat apenland waarin hij terecht gekomen was.

Sarina kende dat en wist dat het van voorbijgaande aard was. Ze deed dan alles om het hem toch maar naar zijn zin te maken.

Sjengske had het er veel moeilijker mee.

Als zijn vader dronken was moest hij op zijn schoot komen zitten en dan huilde paatje en drukte de jongen hard tegen zich aan. Dan vertelde hij over een oma in Holland, die Sjengske wel niet kende maar die erg veel van hem hield. Ook gebeurde het dat paatje zijn zoon met beide handen in de hoogte stak en zei: "Denk erom jongen, dat je vader straks trots op je kan zijn."

Sjengske begreep er niet veel van.

De volgende dag had paatje spijt dat hij zich had laten verleiden door die kerels in de kantine, boetjangs (vrijgezellen) die niets anders te doen hadden. Hij was dan boos op zichzelf en de wuivende palmen en de mooie groene sawahs konden daar niets aan veranderen.

Als soldaat eerste klasse moest paatje wel eens de meerdere zijn van de nieuwelingen die pas uit Holland gekomen waren. Hij wilde dan altijd een beetje stoer doen en noemde ze baroetjes of kopschijven. In werkelijkheid vond hij het fijn een beetje vaderlijk voor deze jongens te kunnen zorgen en zijn zogenaamde onverschilligheid hadden deze knapen gauw door.

Paatje merkte dat het best op hoogtijdagen, zoals bijvoorbeeld op koninginndag, de verjaardag van koningin Wilhelmina. Dat was een groot feest. 's Morgens parade op het exercitieterrein, muziek, vrolijkheid.

De dames van de officieren en onderofficieren stonden in vrolijke jurkjes rondom het paradeveld.

Loerend naar elkaar wie er weer iets nieuws aan had. Lachende gezichten overal. De inlandse bevolking in pakian bagoes (hun mooiste pak). Nieuwsgierig kijkend naar de blanda's (blanken) en vol bewondering kijkend naar de marcherende soldaten.

Voorop officieren met getrokken sabel en als symbool van onze koningin het vaandel, dat gedragen werd door een adjudant, omringd door gewapende soldaten. En dan als hoogtepunt het Wilhelmus. De koude rillingen liepen over je rug als je daar stond met gepresenteerd geweer, terwijl je gedachten dan even naar Holland gingen, waar dit feest misschien net zo groots of grootser gevierd werd, maar hier in Indië kreeg je kippevel als het Wilhelmus gespeeld werd.

Op zo'n dag merkte paatje de vriendschap van de jonge broekjes, want na afloop van zo'n prachtige ochtend was er feest in de kazerne. Lekker eten en volop bier. De baroetjes dronken nog niet veel en al gauw werden de flessen doorgeschoven naar de ouwe tjie's en dan kwam paatje niets tekort. Hij kreeg zelfs meer dan goed voor hem was met als gevolg, doorzakken en flink dronken naar huis. Dan was hij in een pracht stemming.

Sjengske moest weer bij hem komen zitten en paatje vertelde over een moeder in Nederland die nu jarig was. Dat was een hele deftige moeder, zo geweldig dat paatje voor haar zou vechten, ja zelfs zou willen sterven.

Sjengske begreep er weer niets van. Van oma kregen ze wel eens post en die stuurde soms ook pakjes met allerlei dingen voor hem. Van deze deftige moeder, waar zijn vader zich dood voor zou vechten, hadden ze nooit iets ontvangen, nog geen ansichtkaart, maar ja zijn vader vertelde het. En géén enkel verhaal maakte meer indruk dan de verhalen die zijn vader vertelde.

De laatste koninginndag viel op een woensdag, dus dat was na de parade vrij en volop plezier in de kantine. De volgende dag had paatje pas

om vijf uur 's middags wacht, dus volop tijd om uit te slapen. Mooier kon het niet.

Hij kwam flink dronken thuis, vertelde aan Sjengske het bekende verhaal over de voorname moeder en ging slapen.

Toen paatje de volgende morgen wakker werd en zich realiseerde dat hij pas om vijf uur op wacht moest, draaide hij zich nog eens om en lag wat na te genieten van de prachtige koninginndag. Het bier had goed gemaakt, het eten was extra lekker geweest. Hij had het toch maar fijn hier in dit mooie land met altijd de zon, de prachtige natuur en een gezellig leven. In Nederland zaten zijn vrienden, als ze al werk hadden, onder in de mijnen te ploeteren, steenkool te hakken. Het zwarte goud noemde men dat. Geef mij maar de zilveren rijst, dacht hij en zo mijmerend kwam het in hem op om maar eens driemaal te bellen. Een gezellig uurtje met Sarina kon er nog wel bij. Paatje rekte zich uit en drukte driemaal op zijn belletje. Hij hoorde het geluid in Sarina's kamer overgaan en lag in afwachting van haar komst.

Het duurde wat langer dan anders, maar toch

hoorde hij wat gestommel en ook de kraan lopen. Het was niet het bekende geschuifel wat hij op de galerij hoorde, maar er kwam wel iemand aan. De deur ging open en tot paatje's verbazing stond daar Sjengske met een emmertje water en een handdoek over zijn arm.

"Mama is naar de Pasar", zei hij.

Paatje barstte in lachen uit. Sjengske keek heel beteuterd, zette zijn emmertje op de grond, sprong in bed en begon met zijn vader te stoeien. Toen ze moe waren ging hij naast zijn vader liggen en die vertelde weer over de verjaardag van de koningin. De moeder waar hij ook zoveel van hield en die zo rijk was. Heel Holland was van haar en heel Indië. Alle soldaten en officieren werkten voor haar.

"Nou", zei Sjeng, "als ik haar ooit tegenkom, vraag ik haar een grote vlieger."

Ze hoorden geschuifel op de gang. Sarina keek om het hoekje. "Saja tjarie Sjengske" zei ze (ik zoek Sjengske).

Ze zag het emmertje op de grond staan en keek verbaasd naar haar man. Hoe paatje dat verhaal uitlegde, heeft hij mij nooit verteld.

Parade op Koninginndag.

De Verloving

Verlovingsfeest bij een Indische familie.

Ze waren er allemaal : Meity, Toety, Tjalie, Nono, de neefjes en nichtjes, de ooms en tantes, de hele familie. Er was een verlovingsfeest te vieren. Dirk, een blozende Hollandse jongen, was smoorverliefd geworden op Letty, een lief knap Indisch meisje. Het was een drukte van belang. De vriendelijkheid, een echte Indische eigenschap, straalde van de gezichten. De vader en moeder van Letty keken wel wat trots. Opa, een gepensioneerd adjudant van het KNIL, had het al gezien. "Die Dirk komt er wel " had hij gezegd en dat betekende veel. Het was al bekend dat Dirk bij de eerstvolgende gelegenheid naar de kaderschool zou gaan en dat betekende bevordering. Eerst tot brigadier en later tot sergeant. Onderofficier was dat en als het zover was kreeg Dirk een wit tropenuniform. Iedereen verheugde zich al op de toekomst van Letty. Dirk, die nog wat vrienden had meegebracht, genoot van al het nieuwe dat hij hier tegen kwam. Vooral het eten was heel erg lekker. Zo'n rijsttafel had hij nog nooit gezien. Tientallen schaaltes stonden over de tafel verspreid. Namen die hij nog nooit gehoord had zoals seroendeng, deng deng, ketimon. Een gerecht noemde men zelfs apenhaar. Het was een heerlijke belevenis voor de Hollandse jongens. En de vrienden van Dirk

keken al onderzoekend rond of zij ook een meisje konden ontdekken, waar zij wel zo door verwend wilden worden.

's Avonds werd het pas echt feest. De gitaren werden voor de dag gehaald en de zoete melodieën klonken over de achtergalerij. Er werd gedanst en gezongen. "Sweet Lelanie" en de "Moon of Manakori" werden meegeneuried en Dirk en Letty dansten cheek to cheek in een voor hen ongekende droomwereld. Opa zat aan degenen die wilden luisteren sterke verhalen te vertellen over Atjeh en gevaarlijke patrouilles, over tijgers en wilde zwijnen. De kinderen zaten met open mond te luisteren.

Een eindeloze rij van lekkernijen werd opgediend, weer van die vreemde namen zoals lemper, ketan, tjendol, pisang goreng en katjan in alle soorten. Men noemde het koekjes en manisan.

Het was niet te vergelijken met een feest in Nederland. Men sprak hier dan ook over fuiven, wat wel hetzelfde betekent, maar in de praktijk heel anders werd beleefd. Het accent bij de Indische familie lag op het eten, snoepen, muziek en dans. Geen overvloed van sterke drank, geen polonaise. Een vriendelijk feest met lachende en druk pratende familieleden. Natuurlijk heeft zo'n dag ook zijn hoogtepunten en grappige of minder grappige incidenten.

Het eerste was tijdens de rijstmaaltijd. Piet, een vriend van Dirk, had nooit ergens anders gegeten dan in de kazerne. Toen hij dan ook tijdens de rijsttafel een vingerkom zag staan, dacht hij prompt dat dat als drinkwater bedoeld was. Inplaats van het bakje te gebruiken om zijn vingers te wassen, begon hij eruit te drinken. Grote hilariteit en gegiechel van de kinderen, maar pijnlijker was het moment dat kleine Bertie die op Dirks' schoot geklommen was, aan Dirk vroeg :

"Ben jij nou een echte boer ?"

Iedereen schrok en Bertie werd vlug met een koekje een andere richting uit gestuurd. Indische mensen hadden nogal gauw de neiging om Nederlanders met een bepaald dialect als 'boeren' te betitelen.

Bij Dirk loog het er niet om want hij sprak met een sappig Brabants dialect, dus dacht Bertie, dat moet een boer zijn.

Gelukkig was Dirk ruim van opvatting, stoorde zich niet aan het incident en lachte er vrolijk op los.

Een absoluut hoogtepunt was geweest toen Letty en Dirk elkaar de ringen aan de vinger deden. Opa had er een toespraak bij gehouden. De moeder van Letty had traantjes laten rollen. Letty was de eerste. Er was ook nog het vooruitzicht van overplaatsing naar veraf gelegen oorden. Vader deed er een beetje onverschillig over, maar ook hij had er genoeg aan. De ooms en tantes keken plechtig en de kinderen, de neven en nichten, vonden het alleen maar prachtig.

Letty onderging het als een droom. Met stralende ogen keek zij haar Dirk aan en alle mogelijke liefde, trouw en aanhankelijkheid kon Dirk in haar mooie donkere ogen lezen. Dirk had het ook erg moeilijk gehad. Het eerste waar hij aan had gedacht toen hij met Letty's kleine bruine handje in zijn grote hand stond was het liedje "blank en bruin tezamen hand in hand".

Letty was geen Sarina, geen inheemse, maar een keurig net Europees opgevoed meisje, waar je overal mee kon komen en waar hij, Dirk nog veel van kon leren. Zijn gedachten gingen als vanzelf naar Holland. Als zijn ouders dit eens konden zien. Dit mooie lieve meisje, dat ook zijn grote hand vasthield en de liefdevolle blik in haar prachtige ogen. Hij voelde zich trots en gelukkig.

Het feest had tot diep in de kleine uurtjes geduurd. Toen Dirk en zijn vrienden afscheid namen was het buiten al licht.

Daar gingen ze. Een zwijgende Dirk, steeds maar met zijn vingers de ring betastend die Letty om zijn vinger had gedaan.

Zijn vrienden lachend en navertellend over het prachtige feest en de vele lieve meisjes.

Piet had een afspraak gemaakt met Meity en Willem had zich bij een van de meisjes opgegeven voor de korfbalclub, dus iedereen was vol van de afgelopen dag.

Dirk liep alleen. Zwijgend en dromend over de toekomst. Hij hoorde niets van wat zijn vrienden vertelden. Hij zag alleen de hagelwitte tanden, de prachtige ogen, het mooie zwarte haar en de lieve kleine handjes van Letty voor zich.

De verbondenheid met Indië was voor hem vandaag een feit geworden.

Javaanse toko.

De Lange (Pandjang)

Hij was een transportgenoot van mij. Zijn naam was Anton Versteeg, hij was bijna twee meter lang. Hij bezat een eindexamen vijfjarige HBS en dat had in 1936 iets te betekenen. Toch heeft hij niets kunnen bereiken in het KNIL. Misschien was hij te recht door zee, misschien te pienter, wie zal het zeggen. Als hij liep deed hij mij altijd denken aan wuivend koren. Zijn lichaam maakte een licht golvende beweging, als bij een korenveld waar een zacht briesje doorheen waait. Soms leek het of hij zou breken, maar gebroken is hij nooit, integendeel.

In de beginperiode toen de dienst nog bestond uit onschuldige oefeningen en de nodige recreatie, zoals bridgen, schaken en tafeltennis, viel de lange - ook heel dikwijls pandjang genoemd - al op. Vooral met bridgen en schaken was hij opvallend goed.

Met terreinsporten had hij het moeilijker. Zijn lange lichaam wilde dan niet altijd zoals hij het wilde, maar ook daar vond hij altijd oplossingen voor.

Zijn brede glimlach ontwapende iedereen, maar ook zijn wijze raad en inzicht bracht menigeen tot aandachtig luisteren. Hij was een goed verteller, vooral over zijn broer die officier was in het Vreemdelingenlegioen. Jammer, dat hij in Algiers op reis naar de Oost geen contact met zijn broer had gekregen, wel wat informatie bij een andere Nederlandse legionair, maar geen ontmoeting met zijn broer.

De lange was gewoon zo'n sympathiek type, die met iedereen overweg kon en geen moeite had zich door het koloniale leven heen te slaan.

Toen de oorlog uitbrak was hij ingedeeld als schutter bij de zware mitrailleurs Viking M30. Deze stonden op een ijzeren kolom gemonteerd achter op een open mini vrachtwagentje. Je hing dan in een band, een 'broek' noemde men dat in legertermen, en kon dan achterover hangend als luchtafweergeschut dienst doen. De draaimogelijkheid was 180 graden, zodat je alles binnen bereik kon halen. Natuurlijk kon de Viking M30 ook op het terrein worden opgesteld.

De Jappen waren al geland. In de buurt van Babat Oost Java lagen wij opgesteld langs een spoorlijn in afwachting van de dingen die komen zouden.

Ik was met een patrouille van 42 man, onder leiding van luitenant Lammers, in het voor-

terrein op zoek naar Jappen. Ik was bewapend met een KM, een lichte mitrailleur.

Wij liepen tussen de Japanse eenheden en werden met mitrailleur- en mortiergranaten uit elkaar geslagen. Er waren veel gewonden en ook enkele gesneuvelden. Toen we na een mortieraanval weer contact met elkaar zochten konden we maar tot vijf man komen waaronder ook de luitenant Lammers. Hij zei, dat we aan de andere zijde van de hoofdweg moesten gaan lopen, daar waren geen granaten gevallen. Met vijf man gingen we behoedzaam de weg terug. Ik zat helemaal onder de modder en ook mijn KM was onbruikbaar geworden.

Lammers zat onder het bloed. Een duik in de bamboe doeri was daar de oorzaak van.

Maar we leefden nog en van de anderen wisten we dat niet. Soms zagen we angstige kampongbewoners en als we hen vroegen of er Jappen in de buurt waren, antwoordden zij steeds bevestigend. Meestal hadden ze er maar twee bij elkaar gezien, waaruit wij de conclusie trokken dat het sluipschutters of overvallers waren, die je het liefst in de rug aanvielen met een dolk en je dan geruisloos om zeep wilden brengen. Het is vermoedelijk ons geluk geweest dat we met vijven waren. Het was niet aantrekkelijk voor twee vijanden om ons te lijf te gaan.

Toen we de kampong verlaten hadden en weer in het open veld liepen, zagen we op ongeveer een kilometer afstand de spoorlijn.

"Daar moeten we naar toe," zei de luit, "want daar zit onze compagnie in stelling". Gelijktijdig riep een officier achter de spoorlijn: "Ik zie een Japanse patrouille naderen. Mitrailleur in stelling brengen".

Hij wees in onze richting en iedereen tuurde, met of zonder kijker, naar de plaats die hij aanwees. Plotseling riep Jantje Niemandsverdriet, een goede vriend van mij:

"Niet schieten! Dat zijn onze eigen mensen. Ik zie Henk de Wit voorop lopen".

Ook de lange had mij herkend, maar de officier die ons niet zo goed kende, omdat hij nog niet zo lang bij ons diende, zag nog steeds een vijandelijke patrouille. Hij commandeerde de lange om op ons te schieten.

De lange, overtuigd dat het geen vijand was, weigerde op dat moment dienst. Hij zag duidelijk in het voorterrein zijn eigen vrienden. De officier, die al met getrokken revolver voor de lange stond, wist ook niet hoe hij het had. Gelukkig, doordat wij steeds

dichterbij kwamen en steeds meer mensen ons herkenden, bedaarde de zeer gespannen toestand snel. Toen wij ons even later onder het viaduct door bij hen voegden, werden we met handdrukken en kameraadschappelijke uitingen verwelkomd.

We hadden niet veel tijd om te vertellen wat we hadden meegemaakt, want even later kwamen twee Japanse vliegtuigjes ons beschieten en kleine bommetjes gooien.

We konden er weinig tegen doen, want we hadden geen luchtmacht meer. Deze twee kleine watervliegtuigjes waren een vijand waar we machteloos tegenover stonden.

We hadden de laatste dagen al meer last van deze waterkevers gehad. In het stadje Babat hadden ze ons de dag tevoren ook het leven zuur gemaakt. We hadden daar een beetje schoonmaak moeten houden onder de Javaanse bevolking die daar volop aan het rampokken was geslagen. Tijdens het zuiveren van de straten waren deze vliegtuigjes ook al mitraillerend over de stad gevlogen.

De lange hing toen in de broek van zijn Viking M30 en deed zijn best de kevers onder vuur te nemen, maar zij ontdekten hem ook. Wij schuilden in een portiek van een leegge-roofde chinese toko tot de krengen voorbij waren. De lange stond in dezelfde straat, schietend op de overvliegende vijand. Toen zij hem gezien hadden, gooiden zij een bom op enkele meters afstand van zijn stelling. Nadat de rook was opgetrokken gingen wij kijken. De lange draaide nog als een tol in het rond, maar was ongedeerd.

"Ik krijg ze nog wel!" was het eerste dat hij ons toeriep.

Nu waren ze weer boven ons. Er viel een dode en enkele gewonden, waaronder vaandrig

H. Poell en sergeant-majoor Nabben. De andere namen zijn me ontschoten.

Het was weer rustig geworden en we durfden weer over de spoordijk te kijken en we zagen uit dezelfde kampong waar we met vijven op het nippertje aan de dood ontsnapt waren.

Japanse tanks aan komen rollen. Nu werd er wel gevuurd. De lange met zijn zware mitrailleur en het tankafweergeschut zagen kans om deze Japanse aanval af te slaan.

De rupsbanden werden stukgeschoten en de tanks moesten stoppen. Als de bemanning naar buiten kroop werden ze door scherp-schutters van ons onder vuur genomen en werden de doden en gewonden aan onze zijde gewroken. Triomfantelijk konden we even later vaststellen dat de Jappen terugtrokken in de kampong. Wel kregen wij toen de opdracht te retireren, want de avond begon te vallen en we waren niet sterk genoeg om een nachtelijke aanval ook nog af te slaan.

We trokken terug op de stelling Porong en daar beleefde de lange de volgende dag de triomf van zijn leven. Een van de watervliegtuigen werd door hem afgeschoten.

Het was weliswaar een korte vreugde, want hier waren we niet meer tegen de Japanse overmacht opgewassen en moesten ons terugtrekken in het Tengergebergte, waar we ons nog wel voorbereidden op een guerilla-oorlog maar door verliezen en dreigementen uiteindelijk capituleerden.

De lange is altijd in mijn herinnering gebleven. Niet alleen als een vriend, maar ook als een held. Moedig en van zijn taak bewust. Een pracht figuur, die later in Nederland in de burgermaatschappij heeft bewezen dat hij zijn HBS-diploma niet voor niets in zijn zak had.

Pandjang, ik en vele met mij zijn trots op jou.

Aapjes voeren in de omgeving van Malang.

Peeters met de voetjes

Aan de Kali.

De meest uitzonderlijke bijnaam voor een KNIL-Jan was vermoedelijk wel 'Peeters met de voetjes'. Hij had deze bijnaam te danken aan zijn Charlie Chaplin-loopje. Chaplin deed het alleen in de film, maar Peeters liep altijd zo, soms zelfs een beetje overdreven. Dat was dan alleen om op te vallen en ook dat was niet nodig, want als Peeters ergens verscheen kon je er staat op maken dat er wel iets zou gebeuren.

Zijn slungelachtige figuur, zijn stijf blond kuifje, het gewapper met zijn voeten en de lachende ogen, alles wees erop dat er elk moment iets te verwachten viel.

Hij was dol op alles wat kon rijden en toen er gevraagd werd wie een opleiding voor motorordonnans wilde volgen, gaf hij zich onmiddellijk op. Hij had nog nooit op een motor gereden, maar toen er verteld werd dat enige ervaring op het gebied van motorrijden wel gewenst was, zei hij heel laconiek dat hij ervaring had.

De eerste dag van de opleiding kreeg hij een Norton lesmotor. De instructeur zei dat men moest starten en hem volgen naar het rampal terrein, waar de cursus zou beginnen.

Peeters startte, vloog als een raket vooruit, door de omheining de sloot in. Wonder boven wonder gebeurde er geen ongelukken.

Hij verontschuldigde zich door te zeggen, dat de motor in zijn versnelling stond en hij dit niet gezien had, omdat hij nooit eerder op een Norton gezeten had. Dit laatste was in ieder geval geen leugen. De instructeur gaf hem enige aanwijzingen en waarachtig daar reed Peeters met de voetjes voor de eerste maal in zijn leven echt op een motor.

Door zijn ambitie leerde hij snel en was in korte tijd de schrik van de weg. Later toen hij op zo'n grote Harley Davidson mocht rijden deed hij niets liever dan militaire colonnes begeleiden, want dan moest je steeds vooruit om op kruispunten het verkeer stil te zetten en daarna de colonne weer voorbij rijden om naar het volgende kruispunt te gaan. Als een snelheidsduivel kwam hij dan voorbij en iedereen in de colonne hield zijn hart vast. Een van zijn instructeurs vond 'met de voetjes' wel een mooie naam, maar had er een Maleise vertaling op gevonden, namelijk Kaki dajong. Kaki weten we allemaal en dajong is een roeispaan of peddel die men met

Bezoek van de Gouverneur-Generaal aan Malang.

Kooplui langs de weg.

kanovaren gebruikt.

Peeters heeft nooit bezwaar gemaakt tegen deze tweede bijnaam. vond het zelfs grappig. Als we op schietoefening gingen en in een vreemd plaatsje of kampong kwamen, gingen we altijd samen de omgeving verkennen. Van steen op steen door de kali springen, zoeken naar holen in de rotswanden. In onze fantasie zagen wij voorwereldlijke monsters en holbewoners, maar in werkelijkheid zagen we slangen, die we dan met een lange bamboe gingen plagen. We begrepen niet dat dat gevaarlijke spelletjes waren.

We bezochten ook afgelegen kampongs, spraken met de bevolking en leerden op deze manier detail en ook de bevolking beter kennen. Een keer aangetrokken door het koele water van een rivier, trokken we onze kleren uit en zouden kijken wie het eerste de overkant kon bereiken. We zwommen als gekken en zagen dat er aan de overkant steeds meer kampongbewoners aan de kant kwamen staan, druk pratend en naar ons wijzend.

Peeters met zijn roeivoetjes was wel verplicht om de wedstrijd te winnen en dat deed hij ook. Toen wij verbaasd vroegen waarom we zo'n belangstelling ondervonden, vertelden de kampongbewoners dat er nog krokodillen in de rivier zaten en daar schrokken we wel een beetje van. We maakten dan ook dankbaar gebruik van het aanbod van een van de bewoners om ons per bootje terug te brengen.

Op Menari, het kustdoel-eiland waar wij bewakingsdiensten moesten doen, zag 'Peeters met de voetjes' kans om het hele eiland zonder stroom te zetten.

Hij moest de centrale bewaken waar twaalf telefoontoestellen stonden, ieder met een aparte ventilator. Hij stelde de ventilatoren op in twee rijen van zes en ging daar tussen liggen slapen. Hij had dan geen last van muskieten en door de wind het heerlijke gevoel dat hij op zee was. Maar alles draaide daar op accu's en het gevolg was dan ook : geen stroom.

Tijdens de oorlog bij de Japanse aanval op Babat ging het gerucht dat Peeters gesneuveld was. De beruchte watervliegtuigjes zouden hem beschoten hebben en hij zou dood langs de weg gevonden zijn. Gelukkig bleek het maar een gerucht, want in Probolinggo waar we capituleerden en in afwachting van de komst van de Jappen nog vrij rondliepen, zagen we Peeters als een bezetene door het stadje rijden. De Hollandse notaris waarbij we stonden te praten zei toen 'voetjes' op een Harley door de straat kwam scheuren : "Deze man kan zeker de weelde niet verdragen dat hij de oorlog overleefd heeft!"

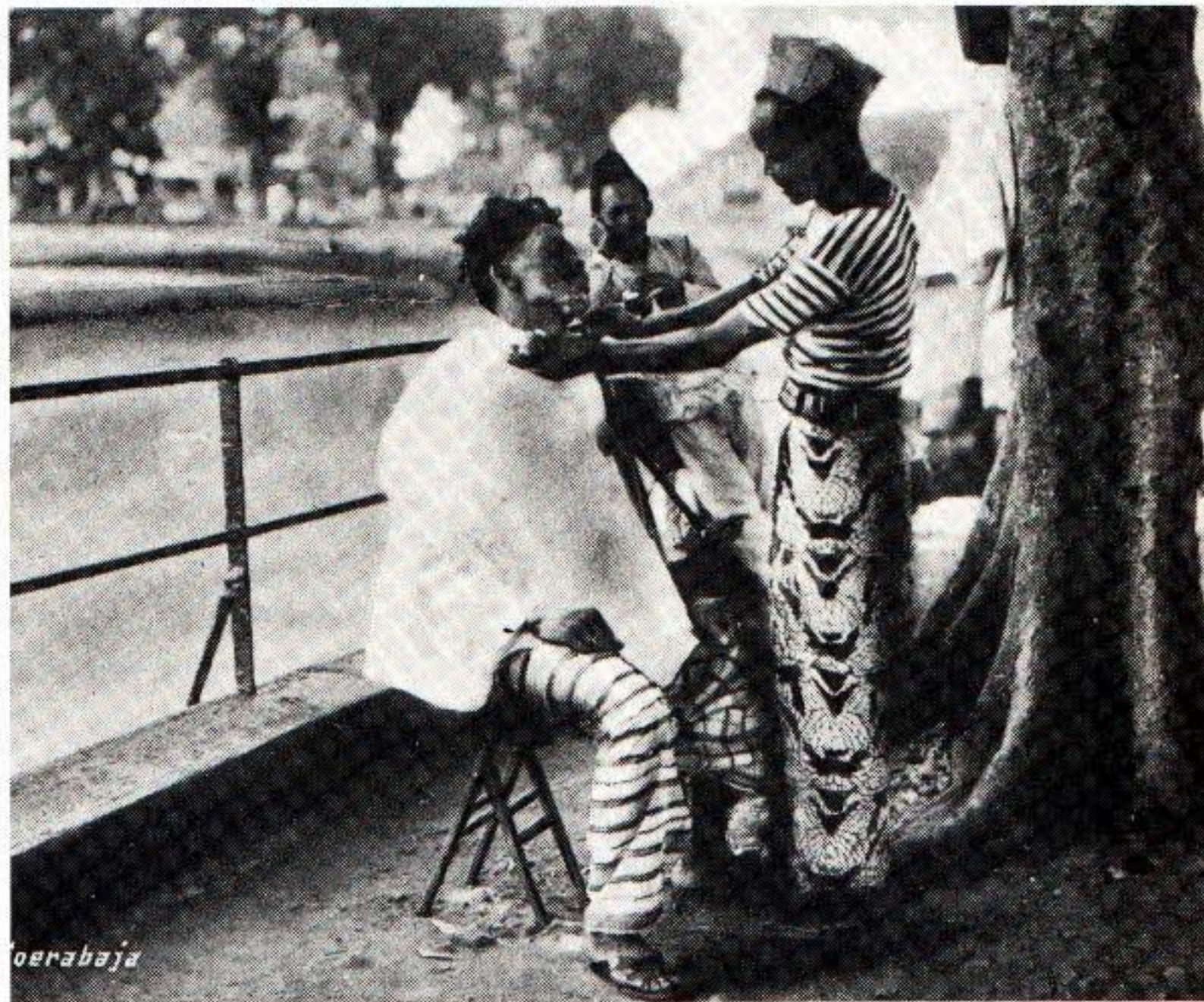
Maar in krijgsgevangenschap was hij een waar kongsigenoot. Degenen die met hem samen

gevangen zaten, kunnen daar over mee praten. Hij durfde zelfs te stelen bij de Jappen.

Hij had ook de gewoonte om zijn vijanden aan te spreken met "zeg, klein krom geel kereltje, wat moet ik nu doen ?"

Gelukkig heeft hij nooit een Jap tegengekomen die Nederlands verstond.

Aan overdrijven had hij een hekel. Toen er eens iemand van de vroegere luchtmacht zat te bluffen over wat hij voor de oorlog verdiende en vertelde dat dat kwam door de vliegers die extra betaald werden, vond

De kapper onder de boom.

Peeters het bedrag zo hoog, dat hij zei : "Dan kreeg je zeker ook de uren uitbetaald dat je ze zag vliegen ."

In Nagorn Pathom lag ik zeer verzwakt in een ziekenkamp. Peeters werkte daar in de Japanse keuken. Hij kwam mij wel eens opzoeken en was dan gekleed in twajat, dus op grote afstand kon ik al zien of hij wat had kunnen jatten. Dat was niet gemakkelijk. Toch kwam hij weer eens in dat schaamlapje en vertelde dat hij versterkende middelen had meegebracht. Zo beroerd als ik was, moest ik toch nog de grap maken : "Hangen die dan soms in je twajat ?"

Hij bevestigde dit en van de plaats waar normaal twee eieren hangen die pertinent niet voor de consumptie geschikt zijn, haalde hij twee hardgekookte eieren vandaan en

zei: "Hier eet die maar gauw op, dat zal je goed doen ouwe makker."

Later belandde hij in een gevangenis in Singapore. Daar kwam voor hem ook net op tijd het einde van de oorlog. De slechte behandeling, de ondervoeding en de vele kampkwalen hadden ook daar geen einde aan zijn leven kunnen maken. Gelukkig niet. 'Peeters met de voetjes' mag dan in het KNIL misschien om zijn verlegen karakter te verbergen een beetje de clown geweest zijn, maar dat veranderde toen hij na de oorlog ontslag nam uit de dienst.

Hij stichtte een gezin, kreeg drie flinke zonen en werd zelf chef van een groot garage-magazijn. Hij had het geluk dat hij met een flinke dappere vrouw getrouwd was, want hij moest de tol van het kampleven zwaar betalen. Nachtmerries, vreselijke hoofdpijnen, tientallen verschillende medicijnen, psychiatrische testen en vele onderzoeken hebben

Tijdens de schoonmaak

hem geestelijk en lichamelijk veel doen lijden. Hij is een van de vele mannen die het vreselijke Jappenkamp in zich blijven dragen, die nooit meer los komen van die ellendige periode uit hun leven, waar vele anderen die het niet weten zo weinig begrip voor op kunnen brengen.

De Vierdaagse te Malang

Half in de dertiger jaren werden er in het voormalige Nederlands Indië, in verschillende steden vierdaagse afstandsmarsen gelopen, ook in Malang.

Wij, de Jannen van het 8ste Bataljon Infanterie waren daar erg blij mee. Niet omdat het zo'n makkie was, want 35 kilometer per dag met volle bepakking is niet niets, maar omdat het een fijne ontspanning was. Vier dagen geen wacht lopen en vrij van allerlei andere minder prettige baantjes. Wel een volgepakte veldzak op je Hollandse bult en compleet bewapend met volle munitietassen, een veldfles kouwe thee en de vaste wil om niet uit te vallen, want dat zou voor een infanterist oneervol zijn.

Maar er waren nog veel meer aantrekkelijkheden, niet in het minst de prachtige omgeving, maar vooral ook het rijkelijk bezit van Malangs' vrouwelijk schoon, die zowel voor het deelnemen als voor onze prestaties veel belangstelling toonden. Het was dan ook vanzelfsprekend dat wij ons vooral over de individuele meeloopsters ontfermden en die door ons als mascotte of zomaar beschermd en gestimuleerd werden. De moeders van deze meisjes waren niet altijd zo enthousiast, want zo'n doodgewone Jan Soldaat was ook niet bepaald de beste keus, maar de natuur verloochent zich nooit dus de wederzijdse aantrekkingskracht was er gewoon.

Deze leuke meisjes kenden wij meestal niet eens van naam, dus kregen zij van ons de allercharmantste bijnamen. Wij waren gewend

om zo'n driemaal per week naar de bioscoop te gaan en daarom waren er natuurlijk veel namen van filmsterren bij zoals : Ruby Keeler, Dorothy Lamour, Ginger Rogers, maar ook de liefelijke namen van blauwoogje, pruimemondje en één noemden we zelfs het boerinnetje.

Ik ben ervan overtuigd, dat veel van deze meisjes soms de gedachten hadden om op te geven, maar dat was er bij ons niet bij. Wij als infanteristen waren lopers dus opgeven mocht niet. Dat zou een oneervol einde betekenen. Met die geest bezielde wij ook onze sterren. Ondersteunen, met twee veld-

Met onze filmsterren op de foto.

zakken op je rug binnen komen om de eigenaar van dat zwaar geval de kans te geven zich naar de eindstreep te slepen, dat waren allemaal geoorloofde hulpverleningen, dus de meisjes een arm toesteken was zelfs een prettige ondersteuning.

Wij als goed gedisciplineerde soldaten moesten wel in de bebouwde kom met de kraag dicht en in de pas lopen, dus zingen, lachen en sjansen ging alleen maar als we de grenzen van het garnizoen overschreden hadden.

Maar dan was het ook een "zeer van de prettige". Er reed een keukenwagen achter de stoet om voor verse koude thee te zorgen.

De Javaanse jongens met grote thermosflessen met ijslollies (es lilin) verkochten voor een paar centen deze ijskoude lekkernijen. Tegen het drinken van jonge klappermelk werd gewaarschuwd, want teveel van dit toch lekker cocosdrankje bezorgde slappe knieën en daar kun je niks mee beginnen.

Maar ook was er de Ovomaltine-wagen, die deze heerlijke vitaminerijke en verkwikkende drank gratis verstrekke aan de deelnemers van de vierdaagse.

Een van mijn beste vrienden en tevens een van de sterksten en grootsten uit onze compagnie was Cor Reinders. Hij was meestal de man, die met twee veldzakken op zijn rug binnen kwam, omdat hij anderen moest helpen de eindstreep te halen. Hij was verzot op deze Ovomaltine en hij dronk dan ook gretig de gekregen beker, maar wist altijd toch wel zo te manipuleren, dat het niet bij één beker bleef. Cor zei dan: "Het enige wat je gratis krijgt is Ovomaltine en natuurlijk een douw als je die hebben wilt".

Een leuke uitspraak, die hem wel een extra beker bezorgde. Cor was een prima kerel, altijd bereid een zwakkere broeder te helpen. Door de vele contacten die ik nog met hem heb, is dit verhaaltje tot stand gekomen.

Waar mijn herinneringsvermogen mij in de steek liet, wist hij steeds aan te vullen. Maar als ik naar een van de foto's kijk, die we nog hebben uit die tijd, zie ik ook vele gezichten van oude vrienden die er niet meer zijn. Onze voor op de foto staande luitenant De Jong is op beestachtige manier door de Jappen afgemaakt, Henk den Braver is aan de Birmalijn gestorven, Nieuwenburg (Kniertje) is bij Babat gesneuveld en Dick Elfring is in Holland na de oorlog door een verkeersongeval om het leven gekomen.

Gelukkig staan er ook nog enkelen bij, die ik regelmatig op bepaalde reünies tegenkom zoals Harrie van Hasselt, Jan Porzig en de Bolle den Uyl. Al bij al is dit nostalgisch verhaal in de meeste opzichten een prettige herinnering: de meisjes, de burgerverenigingen die meeliepen, de andere militaire

onderdelen die vertegenwoordigd waren, alles bij elkaar een terugblik op een fijne tijd. Speciaal de laatste dag was een feestdag. De eerste drie dagen werden we aan de rand van de stad opgewacht met muziek. De laatste dag stroomde heel Europees Malang uit met bloemen en lofuitingen werden we het grote stadion ingehaald en met veel vrolijke marsmuziek werd het geheel opgeluisterd.

Daarna het uitreiken van de medailles, een kleinood waar we erg trots op waren.

Jammer genoeg zullen velen van de vierdaagselopers uit het voormalige Indië deze medaille niet meer bezitten. Tijdens de oorlog is iedereen zowat al zijn bezittingen kwijt geraakt, ook wij, maar de herinnering blijft. Malang het toch al vriendelijke stadje met zijn vele knappe meisjes en zijn aardige bevolking was tijdens de vierdaagse in een ban van vriendschap. Prestatiedwang, maar vooral een eenheid tussen militair en burger, dat was de grootste verdienste van die vier dagen.

Meegelopen in de vierdaagse te Malang in de jaren 1937 - 1938 - 1939.

Gratis Ovomaltine.

Onderweg op de foto.

In de eerste twee deeltjes KNIL HERINNERINGEN worden gebeurtenissen, toestanden en personen beschreven zoals het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) die kende voor de tweede wereldoorlog in het voormalige Nederlands Indië.

Soms ernstig, soms grappig, maar wel allemaal waar gebeurde verhalen, die zich afspeelden in een tijd van vrede in een prachtig land met een nietsvermoedende vriendelijke bevolking.

De hierop volgende delen beschrijven de vreselijke toestanden die er ontstonden na de inval van Japan. Oorlog, krijgsgevangenkampen, dwangarbeid, ziekte, kampen waar vrouwen en kinderen op beestachtige wijze werden behandeld en vernederd, en de strijd om het bestaan van duizenden Indische Nederlanders, die zonder inkomen buiten de kampen door stelen en andere ongeoorloofde middelen moesten proberen in leven te blijven. En werden zij gepakt door de Kenpeitai (Japanse Gestapo) dan volgden martelingen, gevangenschap en heel dikwijls de dood.

De door de uitgever aan mij toebedachte deeltjes worden verkocht, en de opbrengst hiervan komt ten goede aan de Stichting "BUNGA MELATI" ter bestrijding van de kosten verbonden aan de jaarlijkse Bredase Bunga Melati Reunie.

Breda, april 1984

Henk de Wit.

Diverse foto's zijn welwillend afgestaan door mevrouw J. Zijlmans-Chatrer en door de heren L. v.d. Broek en C. Reinders.

Serie: "Breda en Omgeving in de Tweede Wereldoorlog".
 Reeks: "Bredanaars in den Vreemde". K.N.I.L. Herinneringen deel 1.
 Uitgave: "Brabantia Nostra", Vogelenzanglaan 3, 4835 EL Breda.
 Telefonische inlichtingen: 076 - 651837.

Verschijnt 4 x per jaar

Prijs: f 9, 90.

Postverzending: Na storting van f 14, 90 (f9, 90 + porto en adm. f 5, 00)
 Op postgiro no. 14.12.13.8 t.n.v. C.P. Coenders,
 Vogelenzanglaan 3, 4835 EL Breda
 met vermelding: KNIL-herinneringen.